

Asia: VN/31974/2021

Hallituksen esitys eduskunnalle kotoutumisen edistämisestä annetuksi laiksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset kommentit kotoutumislakia koskevaan lakiehdotukseen

Yleisenä huomiona voidaan lausua, että Keusoten kuudesta kunnasta viisi ottavat vastaan kiintiöpakolaisia ja tämä kiintiöpakolaisten asiakasryhmä on se ryhmä, mikä käyttää hyvinvointialueen sote-palveluita keskimääräisesti enemmän kuin muut vieraskieliset. Uuden lainsäädännön mukainen kotoajan lyhentäminen tuo haasteita kotoutumisajan lyhentämiseen haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden kotoutumiseen ja tarvittavien tukipalveluiden järjestämiseen. Lakiesityksessä olisi hyvä tuoda esille tämä humanitaarisin perustein maahan muuttava ryhmä ja huomioida heidän suurempi palvelutarpeensa, mikä on syytä huomioida tulevan hyvinvointialueen palveluiden suunnittelussa.

Lakiluonnoksessa kiinnittää huomiota myös uudet ja laajenevat tehtävät sekä hyvinvointialueeseen että kuntien tehtäviin liittyneen, rahoituspohjan rakentuminen, kustannusten korvauksiin sekä erilaiset asiakkaan yhdyspinnat hyvinvointialueen ja kuntien kesken. Luonnoksessa epäselvyyttä aiheuttaa TE2024 uudistuksen ja kotoutumislain yhdyspinta. Tehtäväkokonaisuuksien määrittelyä tulisi selkeyttää kuten myös rahoituspohjaa.

Perusmuotoinen tai monialainen osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arviointi ja kotoutumissuunnitelma (12-22 §)

Pidämme erittäin huolestuttavana sitä, että kuntien vastuulle jää arvio siitä, onko henkilöllä tarvetta sote-palveluihin. Haavoittuvassa asemassa ovat henkilöt, jotka itse eivät pysty pyytämään itselleen shl:n mukaista arviota. Pitäisimme parempana sitä, että lakiesityksessä selkeästi huomioitaisiin kiintiöpakolaisen osalta heidän haavoittuva asemansa ja heille tehtäisiin tietyn aikarajan puitteissa sosiaalihuoltoalan ammattilaisen palvelutarpeenarviointi. (Keusotessa tällä hetkellä 3kk maahan saapumisesta) Samoin ajattelemme muiden haavoittuvassa asemassa olevien asiakasryhmien osalta kuten esimerkiksi paperittomat. Tällä sosiaalihuoltoalan ammattilaisen arviolla (sosiaalityöntekijä) pystytään näkemyksemme mukaan arvioimaan ennaltaehkäisevästi palvelutarvetta ja välttämään

näin isompia ja kalliimpia korjaavia palveluita myöhemmin. Kotoutumisen kannalta on merkittävää käynnistää arviointi- ja laadintaprosessi mahdollisimman pian luvan saamisen jälkeen.

Terminologiaan on syytä kiinnittää lakiesityksessä erityistä huomiota. Jos kunta vastaa ohjauksesta ja neuvonnasta, he eivät voi tehdä sosiaalihuoltolain ammattilaisen vastuulle kuuluvaa palvelutarpeen arviointia, jolle on määritelty sosiaalihuoltolain mukaiset kohdat ja kriteerit, jotka on huomioitu ja tullaan huomioimaan myös esimerkiksi jo käyttöön tulleissa ja tai tulevaisuudessa asiakas- ja potilastietojärjestelmissä.

On syytä myös huomioida, että valtionhallinnon palvelut eivät ole ajan tasalla. Tällä tarkoitamme asiakkaan hetu ja kotikuntamerkinä, henkilöllisyysasiakirjat, vuokrasopimus ja pankkitilin avaamiseen liittyvät haasteet. Nämä haasteet luonnollisesti hidastavat kotouttamisprosessien käynnistymistä kaikkien ulkomaalaisten ja vieraskielisten osalta.

Kotoutumiskoulutus (24-25 §) ja omaehtoisen opiskelun tukeminen (26-30 §)

Työllisyyspalveluiden siirtyminen kuntiin linkitettyä maahanmuuttajien tiiviiseen ohjaus- ja neuvontatyöhön on kokonaisuudessaan kannatettava ajatus. Vaikeasti työllistettävien osalta, erityisen haavoittuvassa asemassa olevien osalta, olisi syytä pohtia sote-palveluiden mukaan ottoa kotokoulutuksen suunnitteluun (esim. asiakkaan vastuutyöntekijän/sosiaalityöntekijän), että työllistymisessä huomioitaisiin myös sosiaalityöntekijän laatima sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arviointi. Tämä edesauttaisi koulutuksen suunnittelua, työllistymistä, kun pystyttäisiin paremmin huomioida opiskelijan, työllistyvän kokonaistilanne ja/tai perhetilanne. Tällä hetkellä asiakkaalle näyttäytyy monta eri suunnitelmaa ja tämä lakiesitys tällaisenaan pitäisi tilanteen ennallaan, mikä ei ole hyvä asia.

Kannatetaan valtakunnallisen asiakastietojärjestelmän kehittämistä asiakirjojen tallentamiseen ja siirtämiseen. Järjestelmän tulee olla tarvittavan yksityiskohtainen, jotta valtakunnallisesti voidaan seurata asettuja indikaattoreita.

Yleiset kommentit kunnan kotoutumishjelmaan (11 §) ja monikielinen yhteiskuntaorientaatio (23 §)

Jaamme kuntien esiin nostaman huolen, että kotoutumishjelma terminä saattaa sekoittaa kuntien nykyisiin kotouttamishjelmiin. ”Kunnan on kirjattava kotoutumishjelma asiakirjaksi”. Minne ohjelma kirjataan, kuka seuraa määräaikoja. Miten valtakunnallista tietoa kerätään ja seurataan. Yhteiset indikaattorit?

Kuntayhtymän näkökulmasta alueen/kuntien kehittyminen saman suuntaisesti olisi toivottavaa ja ajatuksena herää, mikä on jatkossa hyvinvointialueen tehtävä tietojen keräämisen osalta tietojohdamisen, tutkimuksen näkökulmasta kuntien ja koko kuntayhtymän käyttöön?

23§ Monikielinen orientaatio

Jaamme myös näkemyksen kuntien orientaatiokoulutuksen kustannusten osalta. Kustannusten korvaaminen samalla korvausmallilla kaikkien koulutukseen osallistuvien osalta selkeyttäisi suunnittelua.

Alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten palvelut (3 luku)

Ehdottoman hyvä parannus. Pidämme myös hyvänä sitä, että jo kansalaisuuden saanut alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleet olisi oikeutettu kotoutumislain mukaisiin palveluihin aina 25 ikävuoteen asti. (jälkihuolto)

Edustaja-asioissa lakiehdotus on myös täysin kannatettava. Hyvinvointialueen tehtäväksi jää ilmeisesti edustajarekisterin hallinta, käyttöönotto, edustajien ohjaus sekä edustajien valvonta, mikä on kokonaisuudessaan varmasti hyvä asia, mutta tulee huomioida uutena tehtävänä. Eli tähän ehkä kaivataan vastuuroolien selkeämpää määrittelyä.

Pidämme myös hyvänä sitä, että hyvinvointialuetta kuullaan, kun kuntaan suunnitellaan perheryhmäkoteja, jotta voidaan varautua ja ottaa jo suunnitteluvaiheessa huomioon sote-palvelut. Em. tärkeä tarkemman määrittelyn paikka on myös se, miten monialainen osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arviointi ja kotoutumissuunnitelma tehdään

Kuntaan ohjaaminen (4 luku)

Keusoten kokemuksen mukaan kuntien, erilainen kyvykkyys ja osaaminen koto-ohjauksessa näkyy sote-palveluissa suoraan. Kuntien resurssien ollessa pienet ja/tai taitojen ollessa rajatimmat sote-palveluiden tarve on näin ollen niissä kunnissa suurempi.

Kotoutumiseen liittyviä sosiaalihuollollisia tuentarpeita ei ole huomioitu kotoutumislaisissa; ja kotouttamislaki on alisteinen sosiaalihuoltolaille. Hyvinvointialueen näkökulmasta kunnissa olisi oltava riittävä osaaminen ja myös resurssi hyvän ja laadukkaan kotouttamisohjauksen järjestämiseksi. Sillä jos näin ei ole, on vaarana, että sote-palveluiden puolelle kaatuu sellaisia tehtäviä, jotka kuuluisivat lähtökohtaisesti kunnille.

Alkuvaiheen terveystarkastuksen määrittelyä tulee selkeyttää, ketä se koskee ja mitä se sisältää. Tällä hetkelläkään kuntayhtymän terveyspalvelut ei pysty sitä toteuttamaan siinä laajuudessa ja aikataulussa, kun se esitetään voimassa olevan lain ja ohjeiden mukaan.

Luonnoksessa esitetään, että kunnan on kuultava hyvinvointialuetta vastaanoton valmistelussa. Tämä on tulevan hyvinvointialueen näkökulmasta kannatettava ajatus, sillä vain näin voimme varmistaa tarvittavien sote-palveluiden tarpeen suunnitelmallisesti haavoittuville kiintiöpakolaisryhmille.

Kunnan, hyvinvointialueen ja valtion tehtävät (5-7 luvut)

43 § Kotoutumisen edistämisen suunnittelu, kehittäminen ja seuranta kunnissa

Kuntien tulee raportoida vähintään kahden vuoden välein kotoutumisen edistämisen tavoitteiden toteutumisesta sekä palveluiden saatavuudesta kustannuskehityksen seurannasta alueelliselle ELY-keskukselle.

Pykälän toteutumiseen tarvittaisiin yhteisiä indikaattoreita ja sähköinen raportoinnin väline yhdenvertaisen ja vertailukelpoisen tiedon tuottamiseksi kaikista kunnista. Pystyykö kunnat tämän tiedon tuottamaan vai onko riisinä se, että etenkin pienissä kunnissa tämä olisikin hyvinvointialueella keskitettäviä tietokoosteja? Sote-palveluiden kustannusten ja saatavuudenosalta tieto joudutaan joka tapauksessa keräämään hyvinvointialueella.

46 § Kunnan maahanmuuton ja kotoutumisen edistämisen työryhmä

Kunnan on asetettava kunnan maahanmuuton ja kotoutumisen edistämisen suunnittelun ja toimeenpanon kehittämistä sekä hyvien väestösuhteiden edistämistä varten paikallistason monialainen yhteistyöryhmä koordinoimaan, tukemaan ja yhteensovittamaan sekä edistämään annettuja tehtäviä.

Hyvinvointialueen rooli tässä työssä ja sen osana jää auki, mikä olisi toivottavaa myös sanoittaa. Ei ole toivottu kehityssuunta, että jokainen kunta lähtee itsellisesti tekemään ja kehittämään asioita, jotka olisi hyvä huomioida koko alueen kehittymisen kannalta linkittyen myös valtakunnalliseen kehittämistyöhön.

47 § Kotoutumisen edistämisen huomioiminen hyvinvointialueen toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä

Kotoutumisen edistäminen on huomioitava hyvinvointialueen muuta toimintaa koskevan kehittämisen ja seurannan osana.

Miten hyvinvointialueen suunnittelu yhteensovitetaan jokaisessa kunnissa oleviin eri kuntien politiikka ohjelmiin?

57 § Alueellinen maahanmuuton ja kotoutumisen edistämisen yhteistyöryhmä

Hyvinvointialueen tehtävä? Kuka koordinoi ja kerää tietoa kokonaisuuksista eri työryhmissä esiin nousevista ilmiöistä ja vie niitä tietojohdamisen tueksi hyvinvointialueelle ja myös kuntiin?

Valtion korvaukset (8 luku)

Kunnalle maksetaan valtion varoista laskennallista korvausta 2 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitetun henkilön vastaanottamisesta, osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arvioinnista, kotoutumissuunnitelman laatimisesta, ohjauksesta ja neuvonnasta sekä monikielisen yhteiskuntaorientaation, kotoutumiskoulutuksen, tulkittamisen ja muun kotoutumista edistävän toiminnan järjestämisestä.

Hyvinvointialueen sote-palveluvalikkoineen pystyy turvaamaan hyvin heikommassa asemassa olevien, erityisen tuen tarpeen omaavien asiakkaiden kotouttamisen sosiaalityön keinoin ja terveyspalveluihin. On hyvä, että rahoituspohjassa huomioidaan se, että etenkin haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden tueksi ei riitä pelkästään ohjaus- ja neuvonta vaan tarvitaan intensiivisempiä palveluita yhteiskuntaan integroimiseksi sote-palveluiden avulla.

Tulkitsemisesta aiheutuneet kustannukset jaettaisiin eri suhteessa kuin laskennallinen korvaus, sillä tulkittamisen kustannuksista on arvioitu kohdistuvan 65 %:ia sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Tämä on linjassa sen tiedon varassa, että haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt tarvitsevat enemmän sote-palveluita ja heikon kielitaidon vuoksi tarvitsevat tulkkipalveluita eri palveluissa asioidessaan.

Tiedonsaanti ja tietojärjestelmä (9 luku)

Tarvitaan/kannatetaan valtakunnallisen, yhtenäisen kotoutumisjärjestelmän luomista. Tietojärjestelmää suunniteltaessa tulee huomioida nykyiset asiakas- ja potilastietojärjestelmät sote-palveluiden puolella, joihin uudet järjestelmät tulisi olla mahdollista yhteensovittaa huomioiden samanaikaisesti kuitenkin sosiaalipuolen sekä terveyspalveluiden erityislaatuisuus. Kuntien kotouttamistyössä ei tarvita eikä saisi olla nähtävillä kaikki se tieto, joita sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset käsittelevät tietoturvallisesti erityisesti arkaluonteisissa yksityisen elämänpiiriin kuuluvissa asioissa.

Yleiset kommentit muihin lakiehdotuksiin

-

Vaikutusten arviointi ja muut perusteluja koskevat huomiot

-

Franz-Koivisto Larissa
Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymä - Larissa Franz-Koivisto,
aikuissosiaalityön esimies, Keusoten maahanmuuttajapalvelut